

Jelige: *Bumburina*

„Thel al unt donc, ilem Emertanomi!”

„Nem létez semmi

S az életben csak képzeljük

Hogy jól vagy rosszul élünk”

(Gulácsy Lajos)

Pár évvel ezelőtt találkoztam először Gulácsy Lajos névvel. Egy kis riportfilmet láttam Róla, aminek a központjában utolsó évtizedei voltak, mikor már az elmebaj teljesen úrrá lett törékeny testén. Néhány képéről is szó esett, és minduntalan feltűnt egy fotó, ami mind a mai napig a szemem előtt lebeg. A festőről készült utolsó fénykép volt az. Ezen már nem viselt sem maszkot, sem álarcot, csak a múltó évek nyoma látszott rajta. De szemeiben volt valami, amit sehogy sem tudtam megfogalmazni, még azután sem, hogy festményei felett, igaz csak albumok segítségével, de eltöltöttem némi időt. Tavaly, egy múzeumban képek kicsomagolása közben, mikor néhány kósza gondolatom volt, milyen jó is lenne, ha egyszer saját szemeimmel is láthatnék egy Gulácsy-festményt, akkor egy nagyon pici sötét kép került a kezembe, egy teljes mértékig kiábrándító aranytömbös keretben. Ez a kép később, nem került a látogatók elé.

Annyi megfajthetatlenség, annyi kibogozni váró dolog merült fel vele a festővel kapcsolatban, hogy mindenre választ szerettem volna kapni akkor, mikor még csak az első pár sornak az ötlete felmerült. De a prózista-festő, más képet írt nekem. Szabadi Judit könyve volt az első és fő kiinduló pontom, mikor elkezdtem a kutatást. Az apró jegyzetekből, sokáig nem születettek olyan mondatok, amiket könnyen felhasználhattam volna. Majd hála egy borongós esős napnak és egy kellemes hangú angol úriembernek, elkezdődött egy különleges út, ami a sok göröngyeivel és esetleges buktatóival együtt is meghatározta dolgozatom alakulását. Kezdeti célomat, hogy egy igazán tudományos munkát készítsek erről a csodálatos világról, amit hátrahagyott, hamar el kellett felejtennem, mert a szavak erősebbek voltak, akkor, ha hagytam, hogy ujjaim gyorsan irkálják azt, ami egy-egy képe, vagy egy-egy tanulmány után papíron akarták látni magukat. Így hiába minden kétségnek belevágtam abba, hogy bemutassak egy olyan Gulácsy-képet, ami azután kezdett teljessé válni, miután egyre inkább elkalandoztam abba a világba, ahol ő volt a főszereplő.

Drága, Kedves Anyácska!

Levelem csupán egy prolókus lesz, melyet gyermeki ártatlanságommal írok Neked, bízván, hogy végre büszke leszel egyetlen földi fiadra. Nemrég egy borongós délután, mikor nem volt kedvem az ecsettel bajlódni, találkoztam egy fiatal hölgygel, ki heves érdeklődést mutatott irántam. Életem és képeim érdekelték. Néhány írásom is a kezébe került, melyekért egyenesen rajongott. Mily érdekes Anyácskám, hogy el kell mennem jó messzire otthonomtól, hogy valaki ennyire csodálatát és tiszteletét fejezze ki irántam. Képzeld, Drága, írni akar rólam. Az elfeledett fiáról... Még ő sem tudja, hogy mi lesz a vége, talán egy sima esszé vagy akár egy igazi darab, ahol csak én játszom a főszerepet. Azt mondta, ha hajlandó vagyok az időmből keveset átengedni az ő részére, akkor minden idejét arra szánja, hogy sokaknak meséljen rólam...Mikor megtudta, hogy a játék nem áll oly messze tőlem, egyenesen a nyakamba ugrott és közölte, hogy látni akar játszani minél hamarabb, majd halkán megjegyezte- „Azt hittem, Maga egy hivatásos komédiás, ki kosztümben szökött meg Mestere elől, egy feketére, csak, hogy bosszantsa azt, ki irányítani próbálja mozdulatait.”- Félt, hogy ezzel megsért és oly pirossá vált az arca, amire még talán emlékszik Anyácska az én orcám változott, ha jó messzire szaladtam szerető karjaitól. A lényegi dolog, Egyetlenem, nem más, mint hogy fiacskájáról talán eltűnik az évek alatt vastagodott porréteg és megkapom, mit szerettem volna, s tudom, hogy Maga is mosollyal fogadja majd az új helyzetet.

A kis hölgy rajongása még nem apadt. Anyácska, talán végre kikerülök jelenlegi helyzetemből. Igazi protagonistává válok, csak bíriam kivárni a végét. Most még csak faggat. Mindent tudni akar, minden történetet rólam és a képeimről. Képzeld, úgy hív, hogy „Szivárványos Hercegem” – mindig mikor kiejti ezt a nevet a szemei eltűnnek és csak két csillogó gyémántot látok a két kis gödörben. Néha félek, hogy belém szeret. Egyenlőre várok, ha terhes lesz számomra, csinálok magamnak egy másik leányt, aztán vele töltöm az időt, az előbbi helyett.

Még magát is meg akarja ismerni... Talán találkozniuk kellene.

Jaj, az idő kicsúszott a kezemből.

Öleli és csókolja, szerető fia: Lajoska

Kevés olyan ember születik piciny Földünkre, kik annyi csodát tudnak nekünk mutatni, mint ő. A titkos idegen, ki magában rejt, minden olyan pillanatot, mi a kis gyermeket élteti, s az évek eltelte szépen elfed (fantáziánkából egy óriási darabot). Lehet őt bárhogy hívogatni, becéző szavakkal ellátni, egyetlen szó sem fedheti azt a lényt, ki ő maga volt, s talán ki még önnön maga előtt is álarcot viselt. A XX. század, a kor, melyben élt, kegyetlen volt hozzá, hasonlóan a mostani évekhez, hazánk mindent elkövetett, hogy kitaszítsa a fiút, kit valami hiba vagy édes tévedés szült 1882. október 12-én a főváros forgatagába. Egy olyan korba, mikor az egész Föld puszkaporos hordó volt, mely csak a szikrát várta, hogy kivilágítsa egész Európát. A művészeti forradalmak elkezdődtek, a dekadencia lassan leáldozóban volt. Élénk a historizmus, s legyőzni kívánja a szecesszió. A Nyugat alapító nemzedéke már megírta első verseit és büszkén mutatják elemi tanítójuknak. Azokban az években, kiváltság volt, vonatra vagy hajóra szállni, hogy megláthassunk más tájakat is, érezhessük a levegő változását, művelődjünk és csak, máshol éljünk, mint itthon. Ilyen kirándulásokra a század elején több embernek is szüksége volt, kiváltképp Gulácsy Lajos festőművészek.

Feljegyzések valamikor az 1900-as évek derekáról:

Nemrég találkoztam egy férfival, ki oly nagy hatást tett reám. Nem tudom ki Ő. Annyira idegen, és mintha lenne benne valami abból a kislányból, ki valaha én voltam, csak az iskolák kinevelték az örök álmodozót belőlem... Ez a férfi állandó álmok között lebeg, s oly csodálatos szivárvány lengi körül, szemei nem azt látják, mint az enyéim. Remélem, látom még, s talán mesél egy „édes kis historiát”¹ nekem.

2.: (A sokadik találkozás után, egy szalvéta sarkáról átmásolva)

Gauguin és Rimbaud gyermeke Ő, csak a visszafelé haladó időben leállt egy picit megpihenni. Dante karjai elragadták, s a reneszánsz apró bugyrában megfürdött. A maszk, mi gyermeki arcát formálta, elfedte azt az ifjút, ki ártatlanul tekint a világra. Még talán nem is tudta, hogy mily forróság lesz rajta úrrá, ha az első lány átadja neki ajka melegét, de már tudta, hogy kell nemet mondani a szabályokhoz kötött, szűk utakon járó mestereknek. A kisfiú és a lázadó ifjú kettőse karöltve járt benne. S mégis határozott kép volt az elméjében arról, mit mi világnak hívunk, csak elfedjük egy átláthatatlan fátyollal, mert a valóságnak hitt mese talán pont elég

¹ Gulácsy Na'Conxipant nevezte így.

szegény a mi földi képzeletünkhöz. Az impresszionistákat, a futuristákat, a kubistákat követte talán? Vagy csak egy olyan talentum volt, ki hatalmas erővel tudott teremteni, saját szabadsága vesztére?

3.: Emlékezés

Mikor először találkoztam vele, csak egy színjátékost láttam, ki oly keményen küzd a ma valóságának hitt álmával.

Rajongásom nehezen tudtam leplezni, s ezt eme eltűnt korokból összegyűrt férfi hamar észrevette. Olyan volt, mint egy elkóborolt herceg, aki csak azért jár még mindig közöttünk, mert minden pillanatot érezni akar, hogy aztán megfesthesse. Gulácsy Lajos az én Szivárványos Hercegem, akivel minden perc öröm és keserűség. Boldogság, mert állandó színjátékos és retteget, mert állandó színjátékos. Képeit ritkán mutatta csak meg. A régiek, pedig már ki tudja hol pihentek. Ugyan ragaszkodott volna az összes festményhez, amire valaha is ráfirkantotta, hogy Gulácsy, mégsem tarthatta meg az összeset, a kis szobájában, amit a Mamáskával megosztott. Egyszer láttam, hogy viselkedik ez a felnőtt férfi, mikor megtudja, hogy végre valaki méltányosan honorálta művészetét. A jelenetet a következőkhöz volna ildomos hasonlítani: Egy kisgyermek kap egy hatalmas tábla csokoládét, s cserébe csak egy cuppanósat kellene adnia az adakozónak. Ehelyett azonban teste egésze feszülten kiegyenesedik, s aztán hirtelen levágja az időközben elernyedett végtagokat a hideg utcakövekre, hogy belekezdhesen az utca tanításába arról, hogyan is kellene egy hisztérikának akadémiai módon kifejeznie azt az állapotot, melyre anyáink reakciója csak annyi, hogy egy hatalmas vödör vízzel mossák fel az utca azon részét, amelyet kinéztünk heves érzelmeink színpadául. Lajoska Mamája azonban pont hogy ezen kitörések okozója volt, s a kis tengert, ilyenkor a Herceg küldte volna haza a Rigó utcába,² mivel fiúcskája képeiből ő próbált némi forintot csinálni.

S habár képei közül csak néhányat láthattam, a *Világát* mégis megmutatta. Amikor csak kedve volt mesélt. Mesélt nőkről, szerelmeiről és imádott festőiről. Botticelli, Raffaello, Ruben, Veronese, Tizian, Leonardo állandó témái voltak találkozásainknak. A reneszánsz volt a

² Apja halála után Gulácsy kénytelen volt a Mamával egy szoba-konyhás lakáson osztozni. A Rigó utcai lakás műteremként és írószobaként is használatos volt, de Méray-Horváth Jolán utóbbinak nagyon nem örült, mivel petróleum- pocsklásnak gondolta az egészet.

mindene. A szép kor, mikor megfordult egy picit a világ, és végre a kis elsatnyult ember kitárta szemeit.

Emlékezés egy nyári délutánra

Minduntalan belesúgta a levegőbe: Beatrice, Beatrice.

Egyszer kitalálta, hogy egy órával korábbi időpontot mond sétánk kezdetéhez, s a sarki kávéház inasával küld Nekem egy levelet. Mivel tőle nem volt meglepő az ilyen cselekedet kíváncsian vártam kacskaringós betűit.

S hogy szeme ne csak mindig felém csillogjon, és megkíméljem Önt attól, hogy újabb történetet találjon ki, hogy miért késik, inkább kezébe adom, hogy játszhasson velem egy kicsit. Már oly sok minden szót követett barangolásaink során, de tudja, ami nekem mostanság oly kedves arról bárhogya is próbálom, még mindig nem tudok magácskával fejtegetésekbe bonyolódni, s mivel éreztem ezzel kapcsolatban némi hiányosságnak a jelét, ezért lenne kedvem most eme kis egyszerű játékhoz.

A kis inastól Ön kapott egy könyvet, s abban egy újabb levél várja majd.

Kérem, legyen ma a Beatricém, és én örökre rabja leszek. Magának is visszaadhatok végre, abból valamit, amit kapok Öntől.

Nemsokára égi tüneményem lesz.

Várom a szűk utcasarkon, az erdő tövében. Remélem, tegnapi levelemhez híven megírt - óhajomat figyelembe veszi, s fehér ruhát visel.

S szüntelen várom, mikor a természet előveszi palettáját és bíborra festi a tájat körülöttünk, s akkor is, amint a különös városfal mellett kis lábacskáival szorgosan kopogtatja az utca köveit.

Várom magát, nagyon várom. De kérem tegyen úgy, mintha ott sem lennék.

Pillantson rám titokban és hagyja, hogy szemeink irányítsák társalgásunk meghitt másodperceit,

Ha „beszélgetésünk” netán unalmassá válna, kérem távozzon.

A többi már bízsa a fantáziájára.

Ne félje, ha követik, úgy a jelenet teljes copírozása lesz a „Dante találkozása Beatricével”³ festett festményemnek,

Üdvözli és izgatottan várja: a Hercege

A kis inas egy Dante- kötet adott kezembe, melyben ott volt a kacskaringós betűk folytatása: „Ettől fogva számíthatom, hogy Ámor eluralkodott lelkemen, mely tüstént meghódolt neki, s képzeletem adta erejénél fogva oly erősen hatalmába vett, hogy mindent kénye-kedve szerint kellett cselekednem.”⁴

A jelenet pontosan úgy történt, ahogy azt levelében leírta, illetve évekkel ezelőtt megfestette. Pár napig nem is találkozott velem, majd egyszer rajtakaptam bandukolgatása közepette. S mikor köszöntöttem, elszaladt, mert akkor Ő még Dante volt, és nem szólíhattam volna meg, csak neki lett volna szabad lépteim nyomát követni egy titkos kis lugasba, hogy ha már elbújtunk a világ elől, egy csókot kérjen tőlem. De a játékot elrontottam, mert nem járhattam Lajoska gondolatai között. Pár perc elteltével láttam a homályból kirajzolódni görbe alakját, amint visszatér kicsit önmagához, a kis Lajoshoz.

Viselkedésén már nem nyílt ki tekintetem, de mégis szerettem volna, ha kapok némi magyarázatot a napokkal ezelőtti színházi alkonyról. A zöld kabátkájából kezét kiszabadította, letérdelt és csak annyit mondott „Saró il Vostro umile servo per l'eternità”⁵. Kifejtette, reméli, most már társalgásunk közepette eshet néhány szó az ő imádott Dantéjáról, s tekintetem nem lesz oly kérdő, ha Beatrice nevét suttogja. Fantasztikusan rajongott ez után a kor után. S ha kértem, hogy a jelen is essen néha szóba közöttünk, csak rám mosolygott és úgy tett, mint aki meg sem hallotta ezt a balgaságot. Mikor már megelégedte, hogy egy délután alatt többször is kérem, fagyos heveséggel kikelt magából. „A vér lüktetése nem rajzolódik a vásznakra... olyan egy mai kép, mint értetlen gyerek, aki affektálja a dadogást.”⁶ S máris utánozta, felvette újabb maszkját, melyben bohócként mutatkozott a világ előtt, zöld kabátja és csíkos, kék-sárga-fekete dupla rojtos sapkája pont olyanná tette, mint aki most lépett ki egy cirkuszi sátor paravánja mögül (*Bohócsapkás önarckép*)⁷. S úgy csetlett botlott s karikírozta a dadogást, hogy az utca népe csak rá figyelt, s kérdőn tekintett rá, vajon bolond vagy csak egy komédiás.

⁴ Dante Alighieri összes művei. Jékely Zoltán fordítása. Budapest, 1965. pp. 9

⁵ jelentése: „Alázatos szolgája leszek örökké”

⁶ Gulácsy Lajos In: Lehel (1922)

⁷ (nyilvántartásban: Na'Conxypani jelenet)

Látja, kedves nem kell a MIÉNK, tudják meg, hogy nem én nem kellek nekik, hanem nekem nem kellenek ők. Sőt a világnak sem kell, ezen béklyózott lelkek művészkedéseinek kísértetei. Tudja a legfontosabb a szabadság, hogy minden egyes pillanatban ott legyek, ahová a képzelet szárnyai röpítenek, ahol csak az én szellemem járhat s kelhet, és a határtalan dimenzió szegheti csupán útját.⁸ Lebegjen a városhoz közeli tájban s ne hagyja, hogy a végtelenbe kapaszkodva menekülnie kelljen a Föld démonával kísért bűnbeesett nőtől, kinek hajából már kikandikál a mindennek véget hozó halál. (*Álomkép 1903*)

(Lebegni, ezt csinálta ő, állandóan lebegett a káprázat és a valóság között, s míg az egyik szorgosan hívogatta a másik annál szorgosabban kitaszította.)

Kedves Hercegem! Fontos beszédem van Magával. Híreket kaptam az otthoni társaságtól, a cikket, ha küldöm, beteszik a lapba. A szokott helyen várom, a szokott időben, ha késnék, értse meg, kérem, hogy nem perceknek akarok lopni Magától, csak valami hiba csúszhatott lépteimbe.

Gulácsy letérdelve fogadott, s már kezdet is egy dalt, mikor a távolban felfedezte alakom homályos körvonalát. Mintha tudná, hogy ezzel csak nagyobb kellemetlenséget érzek a percek miatt, amit nem tölthetek vele, mert az én órámon a percek néha csak másodpercek. Nagyon izgatott volt, az írás miatt, ami Róla végre el fog készülni.

GULÁCSY: Jaj , kérem, s mit szeretne ujjaival formálni rólam? Talán a témát megkapta vagy majd a meghökkenés súlyát reábízza Szerkesztő Urára? Szemei nem árulnak Nekem tetsző dolgokat, s így idegenként tűnik fel előttem... Mit rejt a két angyalgödör, mondja?

M: Csak meséljen, s én szavaiból kifestem a nekem kellő sorokat. De úgy tegye, hogy az első találkozás meglepetése minden hangban benne legyen.

⁸ Szabadi (2008) megfogalmazásában Gulácsy arspoeticája „A szellemi szabadság szubjektív dimenzióit vetette fel.”

(Kezét összekulcsolta és nagy sóhajokat ismételtetett, én vártam, de féltem, hogy idegenül kezel most engem, s felveszi egyik kedvelt szerepét, kardot ránt és ellovagol jó messze a jelentől.)

GULÁCSY: Egy mese talán megfelel a bárgyú pesti közönségnek, kik oly hitványul bánnak a képeimmel, mintha egy rekettyebokor karcolta volna papírosra őket. Nem érdekelnék ezek mást, mint csupa kurtán kieső szótöredéket, mert közelebb áll a fantáziátlan valóságukhoz, mint a történetekhez, amik velem s képeimmel történnek. Vagy tán nem tudjuk összetalálkoztatni gondolataink eme publikumnak szánt fecsegésről?

(A dohány kiesett kezemből, s néztem, hogy ég el a hideg köveken. A Herceg szemei nem láttak, csak előre meredtek, teste remegni kezdett, felpattant és már rajta is volt a szerep...)

GULÁCSY: „De hiába, csak így jár, / Ki emberrel tesz jót. Mi az ember? / Mondják: virágnak gyökere, / Amely fönn a mennyben virul. / De ez nem igaz. / Virág az ember, melynek gyökere/Ott lenn van a pokolban. / Egy bölcs tanított engemet erre, / Ki nagy bolond volt, mert éhenhala. / Mért nem lopott? mért nem rabolt? / Hahaha!”⁹

M: Lajos! Beszéljen oly történetet, melyet csak nekem szán, s hagyja azokat, kik más képekben tartják a valóságot. Beszéljen egy oly édes történetet, melyben maga a főszereplő, s nem egy komédiás.

GULÁCSY: Oly képet kíván Tőlem, mi tán nem is én vagyok? „Az ember legkevésbé önmaga, ha saját személyében beszél. Adjatok neki álarcot, és az igazat fogja mondani.”¹⁰ Képzelsen el egy férfit, ki sötét elmosódott háttért választott magának, bár a felhő füstös fényeiben arca még komorabb, mint a táj, melyben megpihent. Fején kis fedő, mely gondosan vágott egyenes haját fedi. Szemei oly sötétek, mint, mint ezek a zsakett gombok. Látszik, valami titok jár gondolatai beljében. Száját éppen szorítja, talán épp egy csókra, s a titok, hogy ezt ki kapja, mert a ruha rajta oly fekete, melyet csak egy szerzetes viselhet, kinek egyetlen dolog világít csuháján, mégpedig a kereszt. (*Önarckép-szerzetesruhában, 1903*) Aztán egy romantikus hangulatú délután egy férfi sétált a macskaköves utcán, oly elegánsan, mint ahogy csak egy francia úr vonulhat fel az utca népe előtt. Kezeit hátrakulcsolva mereng a világ nagy gondjain, s gondolatai távoli tájakon járnak. Ruhája oly hosszú, s oly fekete, hogy

⁹ Petőfi: Őrült (33-37.sor)

¹⁰ Oscar Wilde-tól vett idézet, melyet Gulácsy gyakran használt feljegyzéseiben, s egyik irodalmi műve- Cevian Dido mottójának is ezt a mondatot adta.

a por, melyet apró gonddal szív magába a szövet, bizony nyomot hagyott a finom anyagon. Egy-két lámpányi távolságig követem szememmel, majd érdeklődve figyelem, mi lesz eme finom Úr következő lépése. Amint közeledik, látom arcán a sápadtság nyugalját. Mikor már oly közel kerül, hogy szemébe akár el is tudnám temetni pillantásom, hirtelen lesüti azokat és tudomást sem véve róla, mi körülötte történhet, önmagába vonul vissza. (*Abbés önarckép, 1906*)

(Aztán egy pocsolyában megpillantotta saját arcképét.)

GULÁCSY: „Mint, ők kacagtak, amikor én jajgattam. / Hahaha. / De ilyen az élet. Jajgatunk s kacagunk.”¹¹

(Szakadatlan kacagni kezdett, de oly ördögi volt, hogy már kezdtem Tőle félni, hogy most fogja teljes bolondságba hajszolni magát. Nem mertem megszólalni, s Ő órákig csak játszott az arcával. Akkor hagyta csak abba, mikor már a pocsolya nem szolgált tükör gyanánt.)

GULÁCSY: Mily kedves ez a kis mélyedés itt. Olyan gödör, amit annak szántak, hogy a kis esőcseppeknek, adjon némi menedéket, mielőtt a földben végleg eltűnnének. Maga szerint, ezek a cseppek valaha nevettek? Mármint ők akkor boldogok, mikor lehullnak, az ismeretlen mélybe vagy mikor eltűnnek? Szerintem, az ő mosolyuk annyira lehet fájdalmas, mint amennyire Hugo nevető embere nevet örökkön örökké. Nekik fáj a mosolyuk és kiváltképp az, hogy nem tudják befejezni a folyamatot. Hányszor találkozom én *Gwinplayne*-nel a tükörben, ha tudná...

A padovai út már kevés napot tartogatott arra, hogy fantáziájának játékaiba bekísérjen engem is. A róla készülő írásom még kezdetleges volt, túl sokat ültem az üres lap felett azon gondolkodván, hogy vajon ez lesz-e az egyetlen, amit neki adhatok. S ha így van, akkor a leggyönyörűbb Raffaello-festményt is fölül kell múlnom, amikor a sorokat megtöltöm azzal a világot megváltoztató képpel, amit saját magáról festett nekem.

Megígérte, hogy egyszer lerajzol. Állandóan próbáltam úgy ülni, ha az alkalom adott volt rá, hogy hátha megérinti a ceruza hívogató ereje, de hiába vártam, sose mondta, „ne mozduljon”,

¹¹ Petőfi: Az őrlt.

s nem fagyasztotta meg a pillanatot, hogy engem is azok közé a csodálatos nők közé emeljen, akik képein szerepeltek.

A „Szivárványos Herceg és a Nők”

Hogy állíthatná bárki, ki lábait szépen egymás után képes csúsztatni, hogy a hölgyek, kik a napfényes lugas ártatlan madarai, egyszer csak átváltoznak uralkodó asszonyokká, kik levágott fejjel kezükben megdőlve állnak és ördögi kacajjal jelentik: a porcelánbaba erős márvánnyá nőtte ki magát. A Nagy Gulácsynak sikerült. Gyakran áradozott Nőkről. Oly pontossággal és oly szenvedéllyel, hogy magam már kellemetlenül éreztem és kértem, vegye már észre, hogy itt vagyok. Ekkor rám mosolyogott és közölte, hogy lehet nem ártott volna többet tanulnom az iskolában a festményekről, mert kiről ő most nekem mesél, egy hölgy a múltból, ki ha talán létezett is, más szívét rabolta el végleg, s Neki csupán a káprázat vágyát hagyta meg és néhány kedves emléket. Nő közelében ritkán járt, ha voltak is körülötte, azok csak lebegő alakok lehettek csupán. Arca talán nem vonzotta a kis fruskákat annyira, mint amennyire képein vágyakozik egymás iránt férfi s nő. Az *Extázis* női alakja, úgy kapaszkodik kedvesébe, mint ha a múlt röpké életének egyetlen megmentője volna férfi, ki már hölgye karjai között találta meg a nyugalom perceit. Elmosódott arcukból is szembeszökik a vágy, nem a vörösen izzó démoni erő, hanem a finomabb árnyalatú arc pozsgás színű vágy, mely átjárja a férfi egész testét és amiben a nő alakja lassan elveszik. S a kép párja vagy inkább előzménye a „*Varázslat*” (*A varázsló kertje*). A kép „varázslatára” a lányt körülölelő kékes-fehér lángú tűz tesz utalást. A nyugodt higgadtságot mutató férfi és a gyámoltalan, kicsit izgatott nő kettősét látjuk. A férfinek, a varázslónak, már sikerült a lány ruhájával a földet megsimogatnia. A színek és alakok erősebbek és jobban kidolgozottabbak, mint az *Extázison*.

Egyszer mutatott képet a Mamáról, látszólag nem örökölt oly vonásokat, amik a valaha volt hölgy dominanciájának jellegét megmutatták volna ezen a mandulaszemű, dúsajkú fiún. A Mama volt az egyik nő, aztán ott volt a többi. Ez az édesanya úgy ragaszkodott egy szem fiához, mint ahogy egyik poétánk ragaszkodik a *Mamához*. Zsarnokian szerette a festőt, miközben fia művészetét nem értette és nem is szerette. Gyakran kérte, hogy fessen végre normális képet, amiért pénzt lehet kapni, ne ilye kuszaságokat, amiket Lajoska fest. Ő volt hát Gulácsy számára az egyik nő, s a féltő szeretet egy életre elvágta azt a halovány reményt,

hogy Lajos még e földi világban igazán közel kerüljön, a 'másik' nőhöz. De mi nem történhet meg itt, majd megtörténik amott.

Saját képeit szavakkal festette meg nekem. Sok képét nem tudta megmutatni, de mindegyiket lefestette, mindegyik alakját megszemélyesítette. Sokszor ő sem tudta, ki volt elméje játékanak a modellje. S bármennyire is távol járt azoktól az évektől, melyet naplónk bejegyzései fölé írtunk akkor, festményin azok a Nők voltak a főszereplők, akik eme kor nőit jól jellemezték. S oly fájó volt hallani, hogy még Ő is ily keservesnek látja a törékeny, sápadt, regényekbe elmenekvő nemünket. Dante Gabriell Rosetti festett korábban ilyen alakokat, s pár száz év elteltével is, az álmodozás maradt csak a nő szimbóluma¹². Szemeik merengve a múlt szerelmeit keresik, s lassan talán utat találnak álmaiknak a végtelen horizonton. A szorongó és titkokkal teli hangulat az övéké. A *Frienzei lány* és a *Dal a rózsatőről* ugyanazt a képzeletbeli fiatal leányt ábrázolják, ki titkos jelet küld másának két múlt között, melybe fantáziája szülte. A révületben merengő alakok, elvágódznak eme gonosz kegyetlenséggel átítatott jelenből. Mégis életet varázsolt ezekbe a nőkben és büszkén támogatta őket társuként, hogy el ne vesszenek az álmok színes hurrikánjai között.

Ha szóba került néhány korábbi mester művészete, mindig áradozva tudott mesélni. Ilyenkor újabb szerepet húz elő magából és határozott katedrai előadást tart egy-egy kiállítás beszámolója gyanánt. Gyakran mondja, hogy ha valaki úgy tudná, őt szereti, mint ő Maga Rafaello vagy Boticelli képeit, már tudná, hogy milyen lehetett nekik, a nagy festőknek az élete. De míg csak egy kis magyar bohém vándor, addig mit sem ér az ecset kezében. Míg a kis magyar nép sem tudja, ki az a Gulácsy Lajos, addig hogy legyen ő egy papíron a „röneszánsz” kiemeltjeivel.

GULÁCSY: Tudja a színház, az ... az még mindig olyan csoda tud lenni, mint a festészet, s az írás. Itt képet játszanak és írásokat szavalnak. Meg kell lennünk elégedve hát azzal, mely édes tévedést láthatunk estéket követő nappalokon is. Tévedés, mert sosem lehet azé igazán a szerep, aki megpróbálja magát beleerőltetni vagy éppen csak belecsúsztatni az aktuális kosztümjébe. A színháznak az kell, hogy azok kapjanak mágikus pódiumán szerepet, akik nem mint játék fogják fel a dramaturgia alakulását, hanem akik úgy élnek, mint Hamlet vagy az ő egyetlen szerelmese, *Ophélie*. Maga szerint nem édes ez, hogy nem kell kitalálni, hogy éljünk, mert előttünk azt már gyöngy betűkkel valamely poéta megírta? Én ha leülök, tudja a

¹² Szabadi (1977)

harmóniumhoz, olyankor olyan életet élek, amit csak az egymás után születő hangok érthetnek meg. Tudja, a természet különös játéka ez, amint a semmiből a görbe ujjak egy kis jövevényt eresztenek a végtelennek tűnő horizontba. Kisasszonyok és náluk idősebb urak járhatnak be ebbe a kis láthatatlan végtelenbe. Úgy járnak-kelnek ők közöttünk, mint ahogy Holdkifli kisasszony várja *Cökpón* teraszán az ifjú jegyespárt, a Tulip leányt és szerelmesét, a kobakját kalappal díszítő zöld kabátos ifjút, kik Na'Conxypan utcáin kecses suhanással jutnak az utca egyik kis kavicsától egy távolabbi gödörig, hogy megpihenjenek egy asztal mellett. Kettőjük szerelme, tudja, földön kívül esik, ezért testük nem fonódik úgy egybe, mint ahogy a hangok szeretkeznek rideg alkotójuk keze alatt. Na'Conxypanban nem létezik semmi, mi csúfat okozna, vagy ha mégis, az titok még számomra is. Itt minden van, mi eme világból hiányzik. Jaj, s az idő is ott forgatja a pillanatokot, szépen követve egyik a másikat. Nékem most sietnem kell, mielőtt még a zenekar elkezdi hangversenyét a hóesésben.

„Lenni, vagy nem lenni?”¹³ hallom suttogni a Hercegem, s amint hátra pillantok látok egy szempárt, melyet a téboly fertőzött meg eme pillanatban, mely újra beköszönt a kis Lajoshoz. Ilyenkor a teste is elváltozik valami különös hamleti erő lesz rajta úrrá. Várja, hogy körülötte minden nyugodt maradjon, mert abban a pillanatban Ő lehet az egyetlen, ki nem várhatja tovább az unalom boldog óráit. Ilyenkor meg kell állni és reá figyelni. Az egyetlen valaha élt igazi Hamletre, ki soha nem játszotta a tébolyt, hanem csak hagyta győzni önnönmaga jósága felett.

A cikk végül a bolondos Szivárványosról később jelent meg, s elküldtem neki Velencébe, az első nyomdai példányt az újságból. Volt némi vita a körül, hogy helyes-e ez így? Mármint helyes-e úgy írni Róla, mint aki a fanatizmus szellemétől nem tud szabadulni. Ki tán a szerelem gőzében sem tud annyira elveszni, mint abban, ahogy Lajoskáról keresi a szavakat. De végül csak kijártam az útját neki, még akkor is ha kicsit hosszabbra és csapongóbbra sikerült, mint ami megfér egy kis lapban.

¹³ Shakespeare: Hamlet

Van egy ecsettel hadonászó prózista, kitől a líra sem áll messze, s ki szakadatlan várja a szavakat, melyekből kifénylik teste s lelke termékének színes magyarázata. Nem hiszem, hogy lenne oly kis történet, melyben a daliás hős ő lehet, s nem hiszem, hogy lenne oly tárlat, melyen ő kapná a lovag szerepét. De tudják, azt viszont tudom, hogy a válasz ott van a mesében és a festékek, ceruzaporok rétegei között is arra, hogy ki is az a Gulácsy Lajoska. Korunk legkiválóbb festő gényusa, ki Itália földjére menekült, hogy otthont találjon a tájban fantáziájának. Arra a kérdésre, hogy Dante-e Ő, mint ahogy egyik festménye hasonló címe jelzi, mert ki ott mandula szemeit mogorván a zaklatott képen ránk szegezi, bizonyára nem a költő, de akkor mégis Ő? Vagy reneszánsz kosztümben Ő talán a daliás Hamlet? És Ophélia neki küldi mosolyát? Gulácsy a maszkkal együtt Ő. A sokfajta Ő, mert az övé a leggazdagabb maszk. Ott van rajta az elmúlt esztendők hajnalának és alkonyának minden hőse. Kicsit félelemmel áraszthat el az, ha arra gondolok, mennyi minden jár neki, s mégis ha arra gondolok, hány és hány dolgot kellett megvonnia magától a nyomor állandó súlya alatt, mely méltatlan nyomja ezt a Kis Magyar Óriást. Ki számára a szerelem csak színekkel és szavakkal történhet, s ki a barátokat egy apró dobozba könnyen bezárja, hogy aztán egy hatalmas ember zsebébe dugja, aki jelenleg segíti életének, vagyis művészetének alakulását is. Művészetét legjobban Wilde filozófiája igazolja, mert a művészetben nem azt kell utánózni, amit mi is szemlélhetünk, hanem azt, amit a képzelet szül. Sokkal nagyobb szerepe van annak, amit lecsukódott szemhéjunk alatt 'látunk', mint annak, amit szemünk is képes rögzíteni. A vászon és a papír így egy olyan helyett, jelent számára, ahol megmutathatja az ő kis országát. Most nem olyan kort élünk, amikor lenne más lényegi is azon kívül, amit mi valóságnak hívunk, de kérdezem, hogy jó kor-e ez? Van- e benne néhány olyan momentum, ami miatt nem kellene inkább egy másik univerzumot is felfedezni, ami ott van Benne, és ha engedünk egy kis kacskaringós útnak, akkor ott lesz bennünk is.

Mesélek most Önöknek egy képzeletbeli tárlatról, ahol azok a Gulácsy-képek kaptak helyet, amik számomra a legkedvesebbek. S ha kétségük támadna afelől, hogy ezen cikk írója sületlenségeket beszél, akkor bizony nincs más teendőjük, mint felkeresni ennek a Gényusznak a birodalmát. Ne féljenek a zsákutcákon megtalálni a bejáratot. Ne keressenek szavakat sem, csak hagyják, hogy a fantáziájuk megtalálja azt a kis fonaldarabot, amivel hozzá tudják kapcsolni a festő önálló utcájához. Ne keressenek stílusjegyeket meg perspektívát, súlyt és miegyebet. De keressék meg a szerepüket, azt, amit Maguknak szánt Lajoska. Bátran álljanak ki a pódiumra, ha csak nem félnek attól, hogy olyan élménnyel bővül majd hétköznapiasult

életük, ami eddig még a képzeletük szárnyán is ismeretlen volt. Ne akarjanak megérteni semmit, mert akkor könnyen félreérthetik. Hiszen itt egy lélek is megmutatkozik, azt pedig még az igazán nagy tudósuk sem tudják mindig kibogozni, meg hát ott van, festészetében az irodalom. Ó az irodalom, mely csak még több feladatot kíván. Kell még mondanom akármit is, hogy elrettentsen Magukat a helytelen próbálkozások sorozatától! Legyenek bátrak, kérem! És ne essenek abba a hibába, hogy csak úgy átsiklanak a képek fölött, mint ahogy évekkel ezelőtt a nagyváradi Főispán úr tette, s megroncsolta, ezt a szenzibilis szívet. A londoni népségről nem is beszélve, kik az egyik legsikerültebb és nem mellesleg legdrágább képet - (melyért a Művész Úr 1200 koronával ki is békülne¹⁴), kiknek mit sem számított a preraffaelita vonás - egy jó szó nélkül hagyták ott. De mily balaga is vagyok, hogy ilyen komor hangulatot teremtek a képzeletbeli kiállításához, melyre meginvitáltam Önöket.

A helyszín a legcsodálatosabb paloták egyike lesz, melyben valaha jártak. Oly gyönyörű épületet képzeljenek el, mint amilyet a legkiválóbb architektúra sem ismer, mert szépségét mindenki magának színezheti ki. Mint ami alkonyi tájban is világít, és egyre csak azt suttogja, hogy karjaiban látna minket, ha végre megtennék, hogy meglátogatjuk. Ennek a különleges palotának van egy terme, ahol Gulácsy néhány piktúrája pihen és csak arra vár, hogy a közönség életet leheljen beléjük szemeik csillogásának erejével.

Először találkozunk kell a kietlenség magányával. A „Bíbor és smaragd”-dal vagy másik címén, A Tenger asszonyával, ahol a naplemente festett vörös égbolt horizontja a végtelen óceánnal találkozik. A nyugodt képen, a Tenger asszonyának fehér ruhája követi a szellő iránymutatását. A következő hangulat komorabb, de még mindig nyugodt. A „Felhőátvonulás” a barna színt tette uralkodóvá. A dombok lábánál áll egymaga egy asszony, kinek tekintete a föld felé irányul. Ő csupán a felhők és napsugarak játékának fényét láthatja. A kép nyomasztó ereje abból származik, hogy a magány fülsüketítő ordítása, tehetetlenné tesz. Az „Este” egyedüli alakja, nem száműzött, csak elvonul, megbújik, vár. A kép feszültsége a domináns zöldesebb kék árnyalat miatt okoz nyugtalanságot. Ugyan a központban lévő alak nyugodt testtartásából az arc láthatatlan, mégis a kép jobb szélén lévő falombokból sejtelmes arc rajzolódik ki. A csillagok mint hópelyhek adják az éjszaka fényét. A lombarc tekintete, a fa törzsénél menedéket találó alak (feltehetőleg Gulácsy) felé szegeződik, annak fejtartása a kép egyetlen világosabb foltja felé tartja sugarát. A templom pedig a képen kívüli világba vihet el.

¹⁴ Lehel (1922)

Találván kicsit vidámabb hangszínt is ennek a kis tárlatmesélésnek, fordítsuk kicsit fejünket átellenben, s ott vesszünk el az Itáliai tájban. A vidám színek dominanciája, feloldja az eddig feszült hangulatot. Egy árválkodó alak itt is útját járja, de a kacskaringós út valahol véget ér, míg a tekintetünk könnyen elbarangolhat más tájak felé. S szemünk hamar megakadhat, a légies „Fehérruhás hölgy” könnyed alakján, mely finoman simul a papírra. A színtelenség feloldására egy kis kék furakodik be a vonalak közé. A fiatal lány ártatlansága és szépsége, rejtett izgatottságával együtt is nyugalmat sugároz. Ezzel szemben a „Régi instrumentumon játszó hölgy” robosztus alakja izzik. A letisztultságnak nyoma sincs. A bordó játékát látjuk a többi színnel, ahogy kitakarja még a hárfa húrjait is. A buja tekintet, és sejtelmes mosoly. A Nő, kezében virággal, szemei pedig annyi titkot rejtenek, mint Leonardo Mona Lisája. S mindezen szép arcú hölgyek után, következzenek, egy bolond és a lidérce, mely ott toporzékol, háta mögött. („A bolond és a katona”) A mandulaszemű bolond játékos arcjátéka, és reneszánsz gallérja, könnyen okot adhat arra, hogy magát a festőt szemlélhessük a természetben. Előtte a múltja, s a háta mögött pedig a jövője látomását rajzolja le. A múlt, mikor még esély volt egy fiatal leányt kísérni a virágok között, s később a jövő, mikor egy fantom követi szüntelen. A „katona” vörös, ördögi alakja szinte beleolvad a bolond testébe. Döntsék hát el, hogy megmentik-e a bolondot, ettől a különös figurától. De ne időzzenek sokáig, mert mindjárt vár Don Juan, kertjében egy újabb hódításával. („Don Juan kertje”)¹⁵ A csábító hős rabul ejtette az ártatlan lányt, ki kétségek között várja, mit tesz vele megkísértője. A színek homályos keveredésében a meztelen női alak teste csillan fel. Az akt szoborszerűen foglalja helyét Don Juan súlytalan köpenyében. A Veronai szerelmespár kusza vonalából felépülő története, romantikusabb véget sejtet, mint a spanyol mondai hős és választottjának históriája. A lány önként ajánlja fel ruhátlan testét, feddhetetlen arca mégis szenvedélyről árulkodik. A meztelen nők sorát egy igazi végzet asszonyaként feltűnő gyereklány követi. Az Oscar Wilde ihlette „Salome”¹⁶, a képek közül a legfelkavaróbb, ahogy az egyszerű ceruzarajz, ennyire ridegen szembesít a történetekkel. Salome teste abnormális, arca mégis vétlennek tűnik, s a kezében Keresztelő Szent János feje, mint játékszer lebeg. A tragikus történetek, még mindig nem hagynak el minket. A Hamlet és Ophélia¹⁷ képek egymással szemben figyelik egymást. S látják a kacér mosolyt ennek a kisasszonynak az orcáján? Mit sem sejt, még ekkor abból, hogy kegyetlen rendező Shakespeare úr milyen sorsot

¹⁵ Azonos címen két kép is megjelent. Itt az első változatról esik szó.

¹⁶ Szintén a „Salome” első változatát említem, ami 1908-1909 között készült.

¹⁷ (Nyilvántartásban: Nő virággal)

szán neki. De párjában már a nagy kérdés motoszkál: „Lenni vagy nem lenni” s a fekete szellem, már igézi a királyfit. „S egy álom által elvégezni mind / A szív keservét... / Mert ki viselné a kor gúny-csapását, / Zsarnok bosszúját, gőgös ember dölyfét,” Ahogy mondja Hamlet, s ahogy mondaná Gulácsy. Képzelné a szépet és látni a csúf kort, mely nem hagy minket nyugodni ezt látják itt e palotában. S folytassák saját útjukat. Ne szegje kedélyük e néhány balgaság, miket velem játszanak a képek. Próbálják meg megtalálni ezt, Szivárványos Herceget, mielőtt még úgy elrabolják tőlünk, ahogy Hamlettől a titkos erő elvonzotta kedvesét.

A küldeményre sokáig nem jött válasz. Egyszer a barátjától kaptam néhány sort, Silvio Sartoritól, hogy Lajoska beteg. Nagyon beteg és klinikai ápolásra szorul, de ha a körülmények is segítségükre lesznek, akkor lassan haza jöhet. A következő pár sort már a Moravcsik-klinikára címeztem:

*Maga, ki egy fogfájás gyanánt sem volt képes orvosok kezei közé vonulni, most ott van a fehérvölgöngyösek rejtekhelyén. Milyen kegyetlenség vitte oda Hercegem? Fessen és csak még többet fessen. A démonok elszaladnak magától, ha fest. Ne hagyja, hogy győzzön az ördög, a maga angyali lelke felett. Vegyen fel egy daliás maszkot és most ne egy Hercegnét mentsen meg, hanem Magát Szivárványos Hercegem. A Tárlaton, remélem láthatom.*¹⁸

Ördögök kevély cincogását hallom, a nap minden órájában vagy csak szüntelen ordítanak fülemben? S hol vannak a Kisasszonyok körömből, hogy segítségemre siessenek ezen kínzó órán, mikor nem találom, hová tudnék menekülni üldözőim elől. Az a cincogó világ zordan hívogat, s én egyre gyakrabban elfogadom a meghívást, amit a levegőben suttoznak.

„ Körben bolyongó árny vagyok, / élek, ugyan de nem értem, / miért kell élnem még, /fénytelen, egyre tovább” (Friedrich Hölderlin)¹⁹

¹⁸ 1922-ben Az Ernst Múzeumban nyílik meg, Gulácsy gyűjteményes kiállítása.

¹⁹Radnóti Miklós fordítása. Friedrich Hölderlin, hasonló betegségben szenvedett, mint Gulácsy. Élete utolsó évtizedeiben, elmebetegnek nyilvánították és elvonultan élt haláláig egy asztalosmester gyámsága alatt. A több mint száz év, ami kettőjük között eltelt, adott lehetőséget arra, hogy Gulácsy pszichopatológiáját, már korházi körülmények között próbálják enyhíteni.

Drága Anyácskám!

Hol van most, mikor fiát szörnyű démonok üldözik, kik testet öltve kényszerítenek menekülni, miközben én szegény árván, hallok az otthoni híreket. Anyám, a fia üldözött lett itt eme szeretett városom utcáin is. Követnek a magyar gazok, kik bennem valami bűnös, tévelygett árulót látnak. Mondja, Kedves, látom én még az eső és napsugár játékát csillogni az égen vagy Ezek elfognak és örökre elszakítanak a szabadság béklyójától? Anyám, „Szerettem volna fölugrani, / Hogy orraikat leharapjam.”²⁰ Ne bántsák szegény Lajoskát. S a múlt este valami megszállt: „De nem harapom le! gondolám, / Legyen orrok és szagolják,/Ha rothadok, s füladjanak meg.”²¹ Jaj, Anyám, ezek járnak fejemben, s akaratlanul is csak kacagok. S siratom ifjú bátorságom eltűnését az időben, mikor bátor herceggént állottam a nemes paletta előtt. Rettegek. Hol talál rám az új nap angyalszárnyú kezdete? Karjai befonják-e még e gaz bohócot, ki üldözöttek közül is a leggyarlóbb? Vagy meneküljek el kicsi városomba, mi még talán számol a zsakettes idegennel?

„Hahaha!”

²⁰ Petőfi: Őrült (38-39.sor)

²¹ Uő.: Uo. (40-41.sor)

„A zseni-szó, akár a lázbeszéd.
Alig születünk, megles már halálunk.
Van fondorlatos válaszunk elég,
De hozzáillő kérdést nem találunk.”²²

²² Vlagyimir Viszockij: Az én Hamletem (részlet)

Bibliográfia

Bálint Aladár (1912): *Gulácsy Lajos*. Nyugat, (5. évf.) 8. sz.

Dr. Czeiel Endre (2007): *Festők, gének, szégyenek*. Galenus kiadó. Budapest.

Elek Artúr: *Gulácsy Lajos*. Nyugat, 1922. (15. évf.) 19. sz.

Gerevich József (1981): *Gulácsy Lajos festőművész akut pszichózisa*. Orvosi hetilap, (122. évf.) 18. sz. 1083-1086. old.

Gerevich József (2005): *Lány a szekrényben*. Patográfiai és klinikai esettanulmányok. Osiris Kiadó, Budapest.

Lehel Ferenc (1922): *Gulácsy Lajos dekadens festő*. Amicus, Budapest.

Marosvölgyi Gábor (2008a): *Gulácsy Lajos – Az eltűnt jelenések nyomában*. Szalon, (12. évf.) 3. sz. 37-40. old.

Marosvölgyi Gábor (2008b): *Gulácsy Lajos*. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest.

Szabadi Judit (1977): *Ábrázolási típusok a századforduló magyar művészetében*. Akadémiai Kiadó Budapest.

Szabadi Judit (2007): *Gulácsy Lajos*. Fekete Sas Kiadó, Budapest.

Szabadi Judit (2008a): *A káprázat festője: Gulácsy Lajos*. In.: Uő.: A modernizmus sorskérdései. Fekete Sas Kiadó, Budapest.

Szabadi Judit (2008b): *Maszk és szerepjátszás: Gulácsy Lajos önarcképei*. In.: Uő.: A modernizmus sorskérdései. Fekete Sas Kiadó, Budapest.

Szűj Béla (1979): *Gulácsy Lajos*. Corvina, Budapest.

Idézetek:

Petőfi Sándor (1974): *Az őrült*. In.: Petőfi Sándor összes költeményei. Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest.

Hölderlin, Friedrich: Menon panasza Diotimáért. Ford.: Radnóti Miklós. In.: Radnóti Miklós Összes versei és műfordításai. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1972.

Shakespeare, William (1984): *Hamlet, dán királyfi*. Ford.: Arany János. Európa Könyvkiadó, Budapest.

Viszockij, Vlagyimir: *Az én Hamletem*. In.: <http://www.forrasfolyoirat.hu/0109/viszockij.html>

Képjegyzék

- „Dante találkozása Beatricével” (1906)
- Bohócsapkás önarckép (1909 körül)
- Álomkép – „A gyárváros apostola” (1903)
- Önarckép-szerzetesruhában (1903)
- Abbés önarckép (1906)
- Dante (1903)
- Gwinplayne (1906-1907)
- Extázis (1908)
- „Varázslat” – A varázsló kertje (1906-1907 körül)
- Firenzei lány (1904)
- „Dal a rózsatőről” (1904)
- „Cöxypón” (1909 körül)
- Na’ Conxypan-i jegyespár (1903)
- „Bíbor és smaragd”- A Tenger asszonyával (1906)
- „Felhőátvonulás” (1902 körül)
- „Este” – Korábban: Erzsikének; Éjszaka (1900)
- Fehérruhás hölgy (1910 körül)
- Itáliai táj (1904)
- „Régi instrumentumon játszó hölgy” (1910 körül)
- Nő, kezében virággal (1904-1905)
- „A bolond és a katona” (1909-1911)
- „Don Juan kertje” (ismeretlen évszám)

- Veronai szerelmespár (1909)
- „Salome” (1908-1909 között)
- Ophélia – nyilvántartásban: Nő virággal (1913 körül)
- Hamlet (1910)